

ostvarivan. Bilo bi nerealno očekivati nagle i konačne uspehe u složenom procesu širenja svesti o jugoslovenskom zajedništvu u prostoru opterećenom različitim protivrečnostima. Ako se ima na umu raznoliko ekonomsko, upravno i kulturno nasleđe u novoj federaciji bez vodećeg naroda, shvatljivije su teškoće u uklanjanju latentnog šovinizma. Jednopartijski socijalistički sistem sa harizmom nadnacionalnog oslobodioca dugo je sprečavao izbijanje otvorenih međunacionalnih sukoba, ali je harizmatičko-eschatološki obrazac integracije sporo prilagođavan sve diferenciranijoj interesnoj strukturi federacije. U tom sklopu je mukotrpno ostvarivana integracija, čiji je osnovni cilj bio očuvanje ravnopravnosti nacija u zaštitnoj jugoslovenskoj državi. U kritičkim fazama promene integrativnih strategija, naročito od kraja 1960-ih godina, potcenjivan je rizik romantizovanja nezavisnih istorijskih prošlosti, jer u javnim raspravama nije dovoljno odlučno isticana njihova gotovo neizbežna šovinistička komponenta. Ipak, glavni razlog tome ne treba tražiti u neoprezu jer je pomenuta romantizacija naročito 1980-ih bila važno idejno sredstvo pravednosti užih interesa vladajućih republičkih garnitura. Slabljenje federacije nužno je povlačilo i decentralizaciju istorijskog sećanja. Kultura sećanja koja je počivala na neobrađenoj traumi brzo je prihvatila obrazac žrtava koje treba osvetiti, a ne potisnuti. "Konkurencija žrtava" još uvek opterećuje unutarbalkanske odnose.

Na prvim višestranačkim izborima 1990. pokazalo se da je pomenuti način legitimisanja vlasti bio fatalan za sve poražene frakcije policentrične komunističke kadrovske uprave (izuzev srpske). Naime, u novoj konfliktnoj situaciji početkom 1990-ih godina pocepanim frakcijama komunističke kadrovske uprave za održanje vlasti bila je neophodna znatno veća mera separatističkog šovinizma od ranijeg opreznog doziranja, što će ubrzo prerasti u široko prihvaćeni secesionizam izmanipulisane javnosti polovine jugoslovenskih republika. Još u toku 1980-ih u jugoslovenskoj misli o društvu bivalo je sve upadljivije prećutkivanje, neutralizovanje ili iskrivljeno tumačenje vlastite fašističke prošlosti. Ove teme prestale su da budu poželjne i u nauci kada je postalo jasno da bi njihovo sistematsko istraživanje moglo isuviše da demistifikuju raznolike nacionalne lokalne trivialnosti i učine prozirnim lažno jugoslovenstvo nacionalističkih frakcija SKJ. Selektivno sećanje i organizovani zaborav bili su važna osnova legitimacije republičkih elita. Osim pomenutih okolnosti treba razmotriti još neke dodatne u kojima se vidi kako je defašizacija uticala na građanski rat na Balkanu.

Posle Drugog svetskog rata u Nemačkoj i Italiji zadatak defašizacije bio je uklanjanje i neutralizovanje ostataka fašističkih partija i kažnjavanje njihovih moćnih kapitalističkih saveznika. U nas je zadatak bio složeniji, jer je trebalo ukloniti dublje izvoriste fašizma ublažavanjem međunacionalne napetosti. Kao što se pre rata fašizacija odvijala pod uticajem velikih fašističkih sila, tako je i na jedan segment poratne defašizacije uticalo ponašanje pobedničkih antifašističkih država. Oba procesa su se, dakle, oblikovala pod uticajem velikih sila, ali su i domaći činioci imali dovoljno prostora za samostalno delovanje. U zemljama sa manjim fašističkim pokretima i snažnim antifašističkim pokretom otpora posleratna resocijalizacija nije obuhvatala samo fašističke elemente, nego i njihove saradnike i kolebljive neutralne posmatrače. U meri u kojoj je pojedina komunistička partija po dolasku na vlast uspevala da u vlastitim redovima savlada levo sektašenje, proces defašizacije bivao je diferenciraniji i selektivniji.

Defašizacija je počela još krajem 1944. hapšenjima, brzim suđenjima i zaplenom imovine ratnih zločinaca. Kao i u svakoj ratnoj situaciji i rasulu, i ovde je KPJ koristila borbu protiv